

AVATANGIISINI AKIUSSINNAASSUSEQARNEQ COOKILLU QEERTAASA FREE ASSOCIATION TUNNGAVIGALUGU AOTEAROAMUT / NEW ZEALANDIMUT ATTAVEQARNERAT

Cookip Qeqertaasa Aotearoamut / New Zealandimut (NZ) Free Associationimik isumaqatigiissuteqarnermikkut namminneq susassaqaqfimminnut kisimik oqasissaqartuulerput innuttaasuminnillu New Zealandimi innuttaasunngortitsillutik. New Zealandimulli nuttarnarup annertusiartupiloornera ilutigalugu innuttaasut ikiliartorput artukkiissutinullu avataaneersunut ilaatigut Covid-19-imut silallu pissusiata allanngoriartorneranut akiuussinnaassusikilliar-tortoqarluni.

2020-mi januaarip 1-ianni Cookip Qeqertai OECD-p ineriartortinniakkanut ikiorsiissutinut ataatsimiititaliaata ineriartortinniakkanut pisortanit ikiorsiissutisartut (ODA) allattorsimaffiannit peerneqarput. Cookip Qeqertai 'nunatut isertitakkaatut' nalilerneqaramik OECD-mit ineriartortinniakkanut ikiorserneqarsinnaatitaajunnaarput. Tamanna piffissaalluanguitsumi pivoq. Qaammataluit tamatuma kingorna Covid-19 nunarsuaq tamakkerlugu tunillaassuutilerpoq takornariaqarnerlu Cookip Qeqertaasa aningaasaqarinnikkut tunngavigisaat

PINGAARNERSAT

- Cookip Qeqertai FN-imut ilaasortanngorniarnikkut nunat tamalaat akornanni inatsisitigut naalagaaffinngornissamut akuerisaanissamik qinnuteqarsimangillat. Naalagaaffinngornissamulli akuerisaaniarlutik iliuuseqartuugunik akuerisaassagunaraluarput, aammali Cookip Qeqertaani innuttaasut NZ-mi innuttaassuseeruteratarsinnaapput.
- NZ-mi innuttaassuseqarneq Cookip Qeqertaani innuttaasunik ikilisaaqataavoq taamaalillutillu nunaqavissut pissutsinut imaannaangitsorsiorartunut, ilaatigut Covid-19-imut silallu pissusiata allanngoriartorneranut, akiuussinnaassusikilliarlorlutik, aammattaarli killeqarfiit akimorlugit nuuttarnernut inatsisitigut tunngavissiinnikkut inuit ataasiakkaat silap pissusiata allanngoriartorneranut akiuussinnaassuseqarluarnerulerlutik.
- Inatsisitigut pituttugaangitsumi naalagaaffeqatiginnerup (Free association) Cookip Qeqertaasa ineriartortinniakkanut NZ-mit ikiorserneqaatigisartagaannut qanoq sunniuteqatiginnera erseqqinngilaq.

annikilleriarujussuarpoq. Tamatuma kinguneranik naalakkersuisut namminneq oqarnerattut 'ajornartoorujussuortoqarpoq' 2020/2021-mi nioqqutissiat tamakkerlutik nalingat (BNP) ataatsimut -21.6%-imik apparialluni. Taamaalillutik Cookip Qeqertai OECD-mit ineriartortinniakanut ikiorserneqannginnissamut naammattumik isertitaqartutut akuerisaalernerminniit qaammatit tallimat qaangiummata nioqqutissiamik tamakkerlutik nalingata sisamararterutingajaannik annaasaqarput.

Tamannalu tunngavigalugu NZ-mi naalakkersuisut Cookip Qeqertaani inatsisiliornissamut inatsisinilluunniit allannguinnissamut oqartussaassuseqanngillat.

Tamanna nunamut silap pissusiata allanngoriartorneranit silarlunnillu immikkut eqqugaasartumut imaannaanngeqaaq. Cookip Qeqertai koraalinik atollinit qeqertanillu innermik anitsisartunit 15-iniit katitigaapput. Qeqertani inulinni aqqaneq-marlunni innuttaasut 90%-ii sineriammut 1 kilometerisut qanitsigisumi qaninnerusumiluunniit najugaqarput. Tamatuma saniatigut innuttaasut ikereersut 15.000-iniit ikinnerulaaginnartut ikiliartupallapput (2016-imi 17.500-ugamik), taakkua ajornartoornermut innuttaaqatigiinnikkut aningaasaqarnikkullu akiuussinnaasusianut sanngiillisaataasumik. Covid-19 sioqqullugu ukualunni aningaasarsiornikkut maluginiarnartumik siuariartoqarsimagaluortoq attaveqaatinut atorulersuuti-nullu pitsaannerusunut allanullu aningaasaliissuteqarnissaaq sulii pingaaruteqassaaq nuna tamanna siunissami silap pissusiata allanngoriartornissaanut piareersarniarlugu. Taamaalilluni nunasiaataasimasooq ajornartooqqatillugu Free Association tunngavigalugu naalagaaffiunerup iluaqutissartai apeqquserneqarsinnaapput.

Cookip Qeqertaasa Free Association tunngavigalugu naalagaaffiunerat

Cookip Qeqertai 1965-imi Free Association tunngavigalugu naalagaaffinngornissaaq pillugu NZ-mut isumaqatigiissuteqarmata inatsisitigut nalorninartumii-lerput. Naalagaaffeeraq nunasiaataajunnaareeralarluni naalagaaffiunngitsoq Free Association iluaqutigalugu ilaatigut naalagaaffittut namminersorluni ingerlatsisinaavoq saniatigullu NZ-mut pingaaruteqartumik attaveqartuarsinnaalluni. Free Association tunngavigalugu qanorpiaq ingerlatsisoqarnissaaq pillugu malittarisassiaqanngilaq, nunasiaataasimasulli namminersornerat malunnarsinerungaartassaaq naalagaaffinngornissamut piukkunnarsinnaanissaaq siunertarlugu. Aamma Free Association tunngavigalugu naalagaaffinngortoqarsimassaaq sumiiffimmi pineqartumi innuttaasut namminneq piumassusiat paasissutissinneqareerlutillu qinersinerat aallaavigalugit.

Toqqagassanit allanit – namminiilivinnermit naalagaaffim-mulluunniit nunasiaatiliusumut akuliutivinnermit – allaanerulluni Free Association tunngavigalugu naalagaaffinngorneq immikkualuttunit assigiinngitsunit katitigaavoq. FN-imut isumaqatigiissummi piumasaqaa-tigineqartutut nunasiaajunnaarsaanermik ajornaallisaatis-satut naatsorsuussaavoq naalakkersuineramik ingerlaannaq akisussaaffeqalerfiunani akisussaaffe-qarneruleriartorfiusooq. Cookip Qeqertai NZ-mut

isumaqatigiissuteqaramik assigiinngitsorpassuarnik pitsanngorsaavigisassarpassuaqarput, ilaatigut innuttaassusermut, sakkutuujusussaataitanermut, avammut nioqquteqarnermut nioqqutissanillu tikiussinermut, najugaqarnermut, peqqissaanermut, peqatigiiffeqarnermut nunaateqarnermullu tunngatillugu.

Cookip Qeqertaasa NZ-llu Free Association tunngaviga-lugu ataqatigiinnerat nunat tamalaat akornanni inatsisitigut isumaqatigiissutitut akuerisaalersussamik tunngaveqanngilaq. 1964-imi Cookip Qeqertaasa tunngaviummik inatsisiliaannik (NZ), NZ-mi siuttuusut pisortatigoortumik neriorsuutaannik assigiinngitsunik NZ-llu FN-imut isumaqatigiissut tunngavigalugu pisussaaffiinnik tunngaveqarpoq. Tamannalu tunngavi-galugu NZ-mi naalakkersuisut Cookip Qeqertaani inatsisiliornissamut inatsisinilluunniit allannguinnissamut oqartussaassuseqanngillat. NZ-mi naalakkersuisut illersornissamut nunanullu allanut tunngasutigut suliaannik akisussaaffeqaraluartut NZ Cookip Qeqertaasa suliaasaqarfiinnik taakkuninnga aqutsisinnaa-titaanngilaq. Matumanili NZ sinniisutut inissisimavoq. Cookip Qeqertai namminneq – NZ-mik sinniisoqarnik-kuinnaanngitsoq – nunat tamalaat akornanni suliaqaqataanissamut inatsisitigut piginnaatitaapput.

Naalagaaffinngorneq innuttaassuserlu

Ullumikkut Cookip Qeqertai nunat ilaannit nunat tamalaat akornanni inatsisit tunngavigalugit naalagaaffittut allanillu NZ-p naalakkersuinerata ataani namminersorfiusutut isigineqarput. FN-imut ilaasortaannngillat, ilaasortaanis-sarlu naalagaaffinngornissamut piumasaqaataanngik-kualarluni pingaaruteqarpoq. Cookip Qeqertai FN-imut ilaasortanngorniassappata ilaasortanngornialerpatalu qularnangilluinnartumik nunat tamalaat akornanni naalagaaffiusutut inissisimalissapput NZ-millu pituttugaanngitsumik naalagaaffeateqarnerat atuukkunnaassagunarluni. Tassa FN-imut ilaasortan-

ngornissamik qinnuteqassappata tamatuma NZ-mit tupaallaatigineqarnissaa qularnarpoq. Ilimanarluinnarpoq nunat marluk taakkua qinnuteqarnissaq siumut isumaqatigiissutigisagaat.

Ukiualunni NZ-mi naalackersuisuni illuatungeriit tamarmik ersersittarsimavaat Cookip Qeqertai FN-imut ilaasortanngorpata taakkua namminneq innuttaassuseqalernissaat naatsorsuutigineqassasoq. NZ-mili nunanut allanut ministeri 2022-mi decembarimi tusagassiutini apersoneqarnermini tamatumunnga akerliusumik oqamisaarpoq Cookip Qeqertaasa innuttaassusertik attatiinnarsinnaagaat FN-imut ilaasortanngoralarunilluunniit. Isumali tamanna naalackersuisut politikkiannut pisortatigoortumut ilaanngilaq atuutilersinneqassappallu 2023-mi qinersinermi inernerit tamatumunnga aalajangiisuussallutik. NZ-mi naalackersuisut naatsorsuutigineqartutut talerperliunerunialerpata Cookillu Qeqertai FN-imut ilaasortanngorniartut qinnuteqarpata naalackersuisunngortut konservatiiviusut isummiunneqareersunik attassiinnarsinnaapput aalajangersakkanillu New Zealandimi innuttaassuseq pillugu inatsimmi 1977-imeersumiittunik Cookip Qeqertaanut atuuttunik atuukkunnaarsitsinnaallutik.

NZ-mi innuttaassuseqarunnaarneq allannguerujussuarnernik malitseqassaaq. NZ-mut nunasiartorneq artukkiissutitut avataaneersunut iliuuseqarfiginneriaasivoq nalinginnaasoq, soorlu tamanna ersertoq oqaluttuarisaanermi aatsaat taama avammut

nuttartoqartigimmat Covid-19-illu nalaani nuttartut amerleriarujussuarmata. Maluginiarnarportaaq Cookip Qeqertaaneersut NZ-mi najugallit Cookip Qeqertaanit innuttaassusunit amerlanerungaatsiarnerat. 2018-imi NZ-mi innunik kisitsisoqarmat inuit 80.000-it miss. Cookip Qeqertamiuunerangikkunik taakkunannga kingoqqisuu-nerartarput. Aammali Cookip Qeqertamiut NZ-mut innuttaassuseqartuaralarunilluunniit NZ-mut nuttarunnaarnaviangillat, ass. ilaqutariittut ataatsimuu-lersitsinerit aqutugalugit, innunut Manerassuarmi qeqertani najugalinnut immikkut ittunik pioreersunik visummeqartitsinikkut nutaamilluunniit aaqqissuussa-qarnikkut. Tassa naalagaaffinngoriartorneq kingornatigullu NZ-mut innuttaassuseqarnissamut pisinnaatitaaf-feerunneq Cookip Qeqertaanit NZ-mut nuttarnernik unikaallatsitsinnaapput, unitsitsisinnaangillalli.

Free Association aningaasatigullu ikorsiissutit

Cookip Qeqertaasa pituttugaangitsumik naalagaaffeqateqartutut inatsisitigut inissisimaffiat ineriartortinniakkanut NZ-mit qanoq ikorsiissutisartiginerannut qanoq sunniuteqartiginersoq nalileruminaapppoq. 2020-mi Cookip Qeqertaasa aningaasatigut ajornartoornerata kingorna NZ-p 2021-2024-mut ineriartortinniakkanut ikorsiissutiginiakkani NZD\$75 mio.-it marloriaatingajannngortippai NZD\$147 mio.-nngortillugit. Tamatuma nalaani Manerassuarmi sumiiffinni allani taama ikorsiissutisisoqartiginngilaq. Pituttugaangitsumilli naalagaaffeqatigiittut inatsisitigut inissisimaffik matumani pingaaruteqarsimanersoq

Naalackersuisut Siulittaasuat Mark Brown aamma Nunanut Allanut Naalackersuisoq Nanaia Mahutalu Rarotongami

NZ-mi tikanga Māorit najoqqutassiaat atornerqarneru-jartuinnarput inatsisitigut najoqqutassat common law-mik tunngaveqartut allat atornerqarnerusuusullu saniatigut. Inatsisitigut qassiinik tunngaveqassuseq NZ-p Cookip Qeqertaanik suleqateqarnermini periaasianit erserpoq.

nalunarpoq. Taamanikkut Cookip Qeqertai immikkorluinnaq ittumik navianartorsiorput, kingusinnerusukkullu 2021-mi Cookip Qeqertaasa sulii ikiorserneqarnerunissaat nalunaarutigineqarmat NZD\$100 mio.-it Fijimut Cookillu Qeqertaanut ataatsimoorussassatut aningaasaliissutigineqarput; Fiji nammineq naalakkersuisoqartoq, Cookillu Qeqertai Free Association tunngavigalugu naalagaaffiusut. NZ-p Manerassuarmi ineriartortitseqatigiiffiata aningaasatigut missingersuusiaanun ilaapput Manerassuarmi qeqertaqatigiit 15-it tamarmik, tamarmik immikkut ukiuni 2021-2024-mi 10 mio.-iniit 100 mio.-llu akornanni ineriartortinniakkanut pilersaarusiukkamik ikiorserneqar-tussat. Cookip Qeqertai naalagaaffinngorunik taakku-ninnga ikiorsiissutisartussatut allassimaannassapput.

Pingaaruteqarpoq Cookip Qeqertaasa New Zealandillu kulturip, oqaasit naleqartitallu tungaatigut ataatsimoorfeqartutut misiginissaat. Cookip Qeqertai NZ-p nunasiaasimaneratulli tulunnit nunasiaatinngorsimapput, maorillu nunasiaatinngortitsineq ukiunik hundredelinnik sioqqullugu NZ-mut tikittut Cookip Qeqertaaneernerneqartarnerat nalinginnaavoq. NZ-mi tikanga Māorit najoqqutassiaat atornerqarnerujartuinnarput inatsisitigut najoqqutassat common law-mik tunngaveqartut allat atornerqarnerusuusullu saniatigut. Inatsisitigut qassiinik tunngaveqassuseq NZ-p Cookip Qeqertaanik suleqateqarnermini periaasianit erserpoq. Nunat marluk taakkua "whakapapa" tunngavigalugu ataqatigiissutigisat – ataatsimut oqaluttuarisaaneqarneq, siuaasat kulturikkullu oqaatsitigullu ataqatigiinneq – NZ-p Cookillu Qeqertaasa ataatsimoorfeqartutut misiginerat, NZ-p politikikiani tamatumunnga tunngassuteqartumi akuersaarneqartoq, pingaaruteqarpoq. Politikkimut tamatumunnga ilaatigut ilaapput Nunanut Allanut Niuernermullu ministereqarfiup

Cookip Qeqertaanut ukiunut sisamanut pilersaarutaa (2021-2024) (ministereqarfik tamanna NZ-p Free Association tunngavigalugu aqqissuussanik tamanik nakkutilliisarnissamut akisussaasuvoq), Cookip Qeqertaasa Suleqatigiinnissamik Nalunaarutaa 2022-meersoq (nunarsuaq tamakkerlugu tunillaassuuttoqarnerata kingorna atugarissaarneq, peqqissuseq, sillimaniarneq avatangiisillu pillugit najoqqutassiamut atatillugu ataqeqatigiinnissamut politikkikkut pisussaaffiliisoq) nunallu tamatuma Manerassuarmut politikikia tamatigoornerusoq.

FREE ASSOCIATION

1960-imi FN-ip ataatsimeersuarneranut sinniisuutitit nunasiaajunnaarsaanermit periarfissanik pingasunik saqqummiussipput: naalagaaffittut kisimi oqaasissaqartutut namminiilivinneq, naalagaaffimmut allamut ilanngutivinneq, kiisalu immikkut naalagaaffiumik pituttugaanngitsumik naalagaaffeqateqarneq (Free Association, FA). Nunasiaataasimasut tallimaannaat aalajangersimapput FA tunngavigalugu naalagaaffiuniarlutik, tamarmillu immikkut nunasiaatiliusimasunut immikkuullarissumik attaveqarput.

Allattoq: Miriam Cullen, Københavnip Universitetiani Det Juridiske Fakultetimi pisortat inatsisaanni piujuartitsinermilu lektori, Miriam.Cullen@jur.ku.dk

Asseq: Istockphoto collage Ravnkilde Design

Policy briefi una DIIS-imiit Illersornissami Isumannaallisarnermillu Ilinniakkani ilaavoq. The brief is prepared for a seminar organized in collaboration with Nasiffik/Centre for Foreign and Security Policy at Ilisimatusarfik/University of Greenland.

DIISip politikikii tamarmik pappilianut Ecolabelinut FSCmillu uppersaasikkanut naqitaapput

